

IV. ULUSLARARASI MEVLÂNA SEMPOZYUMU
IV. INTERNATIONAL MEVLANA SYMPOSIUM

**HZ. MEVLÂNA
VE
İSLAM DÜNYASINDA KARDEŞLİK
HZ. MEVLANA
AND
THE BROTHERHOOD IN ISLAMIC WORLD**

**8-9 ARALIK 2017
DECEMBER 8-9, 2017**

**BİLDİRİLER
PAPERS**

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUK UNIVERSITY**

**KONYA
TÜRKİYE / TURKEY**

SÜ Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Yayınları

Yayın No: 13
Bildiriler Serisi: 5

**IV. ULUSLARARASI
MEVLÂNA SEMPOZYUMU**

**HZ. MEVLÂNA
VE
İSLAM DÜNYASINDA KARDEŞLİK**

08-09 Aralık 2017 Selçuk Üniversitesi / KONYA

ISBN 978-605-86510-5-0

- * Kitapta yer alan bildiri özetlerinin bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir.
- * Kitaptaki yer alan metinlerden kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.
- * Eser elektronik olarak www.mevlana.selcuk.edu.tr sitesinde de yayımlanmıştır.

EDİTÖR

Prof. Dr. Ali TEMİZEL
Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU
Öğr. Gör. Dr. Selman KARADAĞ

Baskı Öncesi Hazırlık – Düzelti
Öğr. Gör. Dr. Selman KARADAĞ

KONYA / 2018 (I. BASKI)

Yayıncı Sertifika No: 26547
Matbaa Sertifika No: 15524

© Selçuk Üniversitesi

Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü
www.mevlana.selcuk.edu.tr
mevlana@selcuk.edu.tr

MEVLEVÎ MÜZİĞİ ESERLERİNİN YAZIMINDA KULLANILAN ESKİ YAZIM SİSTEMLERİ ve ÇEVİRİ SORUNLARI

Timuçin ÇEVİKOĞLU*

ÖZ

Mevlevî Müziği eserlerinin yazımında, her birinin kendine özgü farklı özellikleri olan birçok sistem kullanılmıştır. Türkiye’de üniversitelerin sayısının artması ve yazma eserlere erişimin kolaylaşması ile Mevlevî Müziğinin eski kaynaklarından çevirileri ihtivâ eden lisans üstü tez çalışmalarının sayısı da artmıştır. Ancak eski yazım sistemlerinin yeterince veya gereğince tanınmaması nedeniyle, yapılan birçok çalışmada ciddi sorunlar görülmektedir.

Bildiride, Mevlevî Müziği eserlerinin yazımında kullanılan eski yazım sistemlerinin birbirinden farklı temel özelliklerine değinilmekte ve yapılan çevirilerdeki sorunlara işaret edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, Mesnevi, Mevlevî, yazım sorunu, ayin.

ABSTRACT

EARLY NOTATION SYSTEMS USED FOR WRITING MEVLEVÎ MUSIC AND RECENT PROBLEMS IN THEIR TRANSCRIPTION

Timuçin ÇEVİKOĞLU*

Several notation systems, each with its own distinctive characteristics, have been used for writing works of Mevlevî music. Transcribing Mevlevî music written in other notation systems in old manuscripts to the system

* Müzik Bilimleri Doktoru, Mevlevî Müziği Araştırmacısı, Kültür Bakanlığı Sanatçısı.

* Ph.D. in Musicology, Researcher of Mevlevî Music, Artist of Ministry of Culture in Turkey.

that is used today have become more common due to the increase in the number of universities and related post graduate programs. Recently, it is also easier to access these manuscripts, which is another factor provoking this interest for transcribing. However, many problems can be spotted in various studies, mostly due to the lack of a comprehensive knowledge of these early notation systems.

This paper focuses on the distinct characteristics of old systems that were used for writing works of Mevlevî music, and aims to identify common mistakes made during transcribing.

Key words: Mawlana, Masnawi, Mevlevi, writing problem, ceremony.

Giriş

Mevlevî Müziği eserlerinin icrâsında bugün iki temel kaynak kullanılmaktadır. Bunların birincisi: İstanbul Konservatuarı Tasnîf ve Tesbît Hey'eti tarafından hazırlanarak, 1934-1939 yılları arasında İstanbul Konservatuarı tarafından fasiküller hâlinde yayınlanan *Mevlevi Ayinleri* neşriyatıdır.¹

İstanbul Konservatuarı Tasnîf ve Tesbît Hey'eti - Zekâîzâde Hâfız Ahmed Efendi (Irsoy), Hey'et Reisi Raîf Yektâ Bey ve Alî Rif'at Bey (Çağatay).

1928 - 1938 yılları arasında İstanbul'da Valilik ve Belediye Başkanlığı yapan Muhittin Bey (Üstündağ)'in destek ve himâyesiyle yayımlanan, Raûf

¹ *İstanbul Konservatuarı Neşriyatı (1934 - 1939). Mevlevi Ayinleri VI-XVIII.* İstanbul: Feniks Mat., Haşim Mat., Marifet Bas., Halk Bas..

Yektâ Bey, Zekâizâde Hâfız Ahmed Bey (Irsoy), Alî Rif'at Bey (Çağatay) ve daha sonra hey'ete katılan Dr. Suphi Bey (Ezgi) ve Mes'ûd Cemîl Bey (Tel)'in görev aldıkları² Konservatuvar Tasnûf ve Tesbît Hey'eti tarafından hazırlanıp, 1934-1939 yılları arasında 13 fasikül olarak yayımlanan *Mevlevî Âyinleri* Neşriyatı'nda 41 adet âyîn-i şerîfin yanı sıra Na't-ı Mevlânâ ve Niyâz İlâhîlerinin de notaları bulunmaktadır.

Ahmed Avnî Konuk³, neşriyâtın birinci cildinde yer alan bâzı âyîn-i şerîf güftelerinin manzûm çevirilerini yapmıştır.

İSTANBUL
KONSERVATUVARI

NEŞRİYATI

TÜRK MÜSİKİSİ KLASİKLERİNDEN

Altıncı cilt

Mevlevî Âyinleri

I

*İstanbul Konservatuvarı
Neşriyatı Türk Musikisi
Klasiklerinden c. VI,
Mevlevî Âyinleri I,
kapak.*

Ali Rifat, Rauf Yekta, Zekâizade Ahmet ve Dr. Suphi Beylerden müteşekkil Konservatuvar «Tasnif ve Tesbît Heyeti» tarafından notaya alınmış tarihi kaymeti haiz bir NA'T ve üç *MEVLEVÎ ÂYİNİ* ile bu eserler hakkında Heyet'in reisi Rauf Yekta Beyin tetkikatından bâhis bir mukaddemesini havidir.

HER HAKKI MAHFUZDUR.

İSTANBUL
Fenika Matbaası
1934

² Raûf Yektâ Bey 1871-1935, Zekâizâde Hâfız Ahmed Efendi (Irsoy) 1869-1943, Alî Rif'at Bey (Çağatay) 1867-1935, Dr. Suphi Bey (Ezgi) 1869-1962, Mes'ûd Cemîl Bey (Tel) 1902-1963 yılları arasında yaşamıştır.

³ 1868-1938 yılları arasında yaşamıştır.

Mevlevî Âyini

PENÇGAH MAKAMINDA

(Mevlevîler bu Âyine *Bestei kadim* adını verirlerdi; kimin tarafından bestelendiği kat'i surette malûm değildir.)

(♩ 64)
Devri revân Şehîba

zi ce na bî zü-l ce lâ

Sağ kudüm " t k m t k m m t k t k t k m t k m m t k t k

Sol " t k m t k m m t k t k t k m t k m m t k t k

le st sema he yi hey hey hey hey ra na yi me n

ca ni me ni vay Fe ri ra şî kulû bî e h li ha

le st sema he yi hey hey hey hey ra na yi me n

ca ni me ni vay De ri me z he bi mü n ki ra na hara

me st sema he yi hey hey hey hey ra na yi me n

ca ni me ni vay De ri me z he bi a şî ka h halâ

le st sema he yi hey hey hey hey ra na yi me n

ca ni me ni hey ya rı ra na yi me n he yi hey hey

İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı Türk Musikisi Klasiklerinden c. VI,
Mevlevî Ayinleri I, s. 264.

SON YÜRÜK SEMAİ

Beyatî makamında Mevlevî Âyini

FARSÇA METNİ

SELÂMI EVVEL

Şâhâ zikerem ber meni dervîş niger (Hey hey sultanimen vay hey hey hünkârimen vay)
 Ber halimien hastei dîrîş niger (» » » » » » » »)
 Her çend neyem lâytıkı bahşâyîşi tû (» » » » » » » »)
 (Hey yar) Bermen meniger ber kceremi hiş niger (» » » » » » » »)
 (Ah hey hey ihsan meded vay vay hey hey gufran meded
 vay hey yar yar yüreğim yar ab gör ki neler var hey yar)

İstanbul Konservatuari Neşriyatı Türk Musikisi Klasiklerinden c. VI, Mevlevî
 Ayinleri I, s. 323.

Câme siyeh kerd küfür nûri Muhammed resîd
 Tablî beka küftend milki muhalled resîd
 Dil çû suturlâb şûd âyeti heft âsûman
 Şerhi dili Ahmedî heft mücelled resîd
 Tablî kıyâmet zedend sûri haşır midemend
 Vakti şûd ey mürdegân haşri mücedded resîd
 Ez peyi nâmahreman kuful zedem ber dihan
 Hiz bigû mutriba işreti sermed resîd

SELÂMI RABİ

Sultanı menî, «ah» sultanı menî Ender dilü can imanı ment
 (Ah!)
 Der men bidemî «ah» men zinde şevem Yek can çişevad sad cânı ment

Beyatî Âyini Farsça metninin

NAZMEN TÜRKÇEYE TERCÜMESİ [1]

BİRİNCİ SELÂM

Ey şeh kereminden bu zelile nazar et
 Kalbi yaralı hâli alile nazar et
 Gerçi değilim lâıykı lutfu keremin
 Sen sendeki ihsânı celile nazar et

Ya rab iki kevn'den beni âri kıl
 Giydir bana tâcı fakrını âli kıl
 Bezminde beni mahremi râzın eyle
 O yol ki yolun değil beni hâli kıl

Gel ey nigâr ki sensin bu yerde cânî sema'
 Bulur seninle taravet bu bositâni sema'
 Güneş ziyasını senden alır da nûr saçar
 Tutar senin nice bin zühreni o âsûmâni sema'

İKİNCİ SELÂM

Bizim sultâna vakta ki kul olsan
 Cihan giryende olsa sen gülersin
 Eger etrâfı âlem pür gam olsa
 Sen elbet hurremü ferhunde ter sin
 Ver aşkı Şemsi Tebrizi için mey
 Ki sen milki hudâda müstakarsın

[1] Beyatî âyini'nin bu manzum tercümesi (Menâkıbı Sipahsâdâr) ın şâzîl mâttercîmî ve (Mecmû'atı Şerîf) şârihi Ahmet Avni Bey kardeşimizin eseridir.

İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı Türk Musikisi Klasiklerinden c. VI, Mevlevî
 Ayinleri I, s. 325.

Bugün çoğunlukla Konservatuar neşriyatındaki âyîn-i şerîf nüshaları icrâ edilmekte ancak bu neşriyatda yer almayan âyîn-i şerîfler için veya karşılaştırma yapma ihtiyacı duyulduğunda Heper nüshasına başvurulmaktadır.

1974 yılında Konya Turizm Derneği tarafından yayınlanan, Sadettin Heper'in hazırladığı *Mevlevî Âyinleri* adlı bu kaynakta ise 45 âyîn-i şerîf ve Na't-ı Mevlânâ'nın notası yer almaktadır.⁴

Heper, kitabının önsözünde notaları hazırlarken Bahâriye ve Yenikapı Mevlevîhâneleri kudûmzenbaşısı Zekâîzâde Hâfız Ahmed Irsoy, Yenikapı Mevlevîhânesi neyzenbaşısı Raûf Yektâ Bey, Galata Mevlevîhânesi neyzenbaşısı Hacı Emûn Efendi (Yazıcı) ve Ahmed Avnî Konuk'dan yararlandığını, Ziya Akyiğit tarafından yazılan notaların Aka Gündüz Kutbay, Doğan Ergin ve Cüneyd Kosal tarafından icrâ edilerek kontrol edildiğini, nota arkasındaki söz bölümlerinin ise Nezih Uzel tarafından yayına hazırlandığını bildirmektedir.

Saadeddîn Heper, 1899 yılında İstanbul'da doğmuş, Bahâriye Mevlevîhânesi'nde kudûmzenbaşı Zekâîzâde Hâfız Ahmed Irsoy'dan kudûm ve Hakkı Dede'den ney öğrenmiş, Cumhuriyet Döneminde yapılan Mevlânâ'yı Anma Törenleri'nin kudûmzenbaşılığını yapmıştır. Heper, 1980 yılında vefât etmiştir.

Kudûmzenbaşı Saadeddîn Heper, Konya'da Mevlânâ ihtifâllerinde âyîn-i şerîf icrâ edilirken

⁴ Heper, Sadettin (1974), *Mevlevî Âyinleri*. Konya: Konya Turizm Derneği Yayınları.

PENÇGAH PEŞREVI

Devr-i kebîr

Dede Salih Efendi

28

Taslim.

2. Hâne.

2. Hâne.

2. Hâne.

3. Hâne.

4. Hâne.

KARAR.

Heper'in Mevlevî Âyînleri neşriyatından s. 5.

Devr-i revan PENÇGAH AYIN-I ŞERİFİ Beste-i kadim

Şeh ba .. zi ce nâ .. bi zül ce lâ ..
 Fer rā .. şı ku lû .. bi eh li hâ ..
 .. lest .. se ma .. hey hey hey
 .. lest .. se ma ..
 hey hey rā na yi men .. cā ni men .. vay
 Der . mez .. he bi â .. şı kan ha lā ..
 .. lest .. se ma .. hey hey hey
 hey hey rā na yi men .. cā ni men .. vay
 der . mez .. he bi â .. şı kan ha lā ..
 .. lest .. se ma .. hey hey hey
 hey hey rā na yi men cā ni men hey
 hey . yâr .. rā na .. yi men .. hey hey hey
 dost zi . hâ .. yi men .. hey hey hey
 hey cā . ni men .. mi .. ri

Heper'in Mevlevî Âyınları neşriyatından s. 7.

ÂYİN-İ ŞERİFLERİN GÜFTELERİ

RAST NAT-İ ŞERİFİ

Bestekârı : Buhurizâde Mustafa İtrî Efendi

Ya habîballah resûlî hâlikî yektâ tûyi
Ber güzîni zülcelâli pâk-ü bihemîâ tûyi

Nâzenîni harretî ilâk sadrî bedrî kâinât
Nurî çeşmî enbiyâ çeşmî çerâzî mîâ tûyi

Der sehl mirâc hûde ecbrâll ender rikâb
Panîhâde ber serî nûh künbedî hadrâ tûyi

Ya Rusûlallah tû dani ümmetâned âcîtenâ
Rehnumâyî ârzânî bî serî bî pâ tûyi

Servî hostanî rîkâlet nezbahârî maarîfet
Gülbûnî bağı şerîat bülbülî bâlâ tûyi

Şemsi Tebrîzî ki dâred naatî Peygamber zîber
Mustafa vü müteba an seyyidî âlâ tûyi

Ey ki hezar âferîn bu nice sultan olur
Kulu olan kişiler husrev ü hâkan olur
Her ki bû gün Velede inânen yâr sür
Yoksul ise hey olur bay ise Sultan olur.

Ey kavim be hac refte küâyîd küâyîd
Yar hem in câst biyâyîd biyâyîd

Aşık ki terâzu, nendümâyed çî küned
Şebha berî küyi tû neyayed çî küned
Ger buse dîhed zülfü ütrâire meşey
Divane ki zencir-î nehayed çî küned

Ah güzeln aşkına hâlâtına
Yandı yürek aşk hararatına
Andıçeyim gayri güzel sevmeyim
Tanrıya vü Tanrının âyâtına

Ah mînel aşk ve hâlâtîbî
Ahraka kalbî bilhararâtîbî
Mânazarel aynî ilâ gayrikûm
Ükasmî bilâhîl ve âyâtîbî

Der küyl harabatî merâ aşk keşân kerd
Van dilber-i ayyarî merâ didî nişân kerd
Men der peyl an dilberî ayyar birefîtem
O rûy-î hod ân lâhza zîmen bax nîhan kerd
Sultan-ı ârefnâk ki bûzde mahrem-î esrar
An sîrî tecellî-î ezel cümle âyan kerd

(Dördüncü selâm)

BESTE-İ KADİM

PENÇGAH ÂYİN-İ ŞERİFİ

(Birinci selâm)

Şehbâz-ı cenâb-ı zülcelâleste sema'
Ferrâş-ı kulüb-î ehli hâleste sema'
Der mezheb-î münkerân harâmeste sema'
Der mezheb-î âşîkân hâlâleste sema'

Ey sanemî dost sanemî gîrîzpayem
Ey geleyim dost geleyim didi neyamed
Ey meh-î a dost meh-î âftâb-ı nûyem
Ey geleyim dost geleyim didi neyamed

Atez nezened der dil-î mâ illâ Hu
Kûteh nekûned menzîl-î mâ illâ Hu
Ger âlemyan cümle tabîban bâged
İlall nekûned müşkîl-î mâ illâ Hu

(İkinci selâm)

Sîmîn zekâna senk-î dîlâ lâle îshârâ
Hoşkûn benîgâhî dîl-î kân pervertî marâ
In kaleb-î fersude ger ez küyl tû dost
El kalb-ü alâ bâbîke leylen ve neharâ

(Üçüncü selâm)

Bîşney ez ney çün şîkâyet mîkûned
Ey cûdayîhâ hîkâyet mîkûned
Ker neyistan ta merâ hübride end
Vex nefîrem merdûzen nâlide end
Sinebahem şerha şerha ez firak
Ta bîgûşer şerh-î derd-î îştîyâk

Sultan-ı menî Sultan-ı menî ender dîl ü can imânî menî
Der men bîdemî men âlîde şerem yek can çîşered sad canî menî

— 2 —

BESTE-İ KADİM

DÜGAH ÂYİN-İ ŞERİFİ

(Birinci selâm)

Aşkâst tarik-î rah-ı peygamber-î mâ
Mîrâde-î aşkîm-ü aşk mader-î mâ
Ey mader-î mâ nûhûfte der çâder-î mâ
Pinhan şude der tablat-ı kâfer-î mâ

Men bende-î Kur'anem eğer can dârem
Men hâkl reh-î Muhammed-î muhtarem
Ger nâklî küned cûs in ker ez güftarem
Rîzârem ez o vex sühân bîzârem

Bâ ankl mîdânî merâ hergîz nemî hânî merâ
İfistem sekl zîn âştân ez der çî mîrânî merâ

Aşık oldum bîlmedim yar âşgeleri yar îmlî
Allah Allah aşka bunca cefalar var îmlî

Ey birefa yarın günün birahmû sengin dîl mebaş
Ey derdîmendan-î tû in ez hâlî mâ gafîl mebaş

Heper'in Mevlevî Âyinleri neşriyatından s. 533.

MEVLEVÎ MÜZİĞİNİN TÂRİHİ KAYNAKLARI

Ancak kütüphânelerde ve özel koleksiyonlarda bu iki kaynaktan önce yazılmış daha birçok kaynak bulunmaktadır. Âyîn-i şerîflerin başka kıymetli nüshalarını içeren bu kaynaklardan bugün i'tibâriyle tesbît edebildiklerimiz şunlardır:

1. Alî Ufkî'nin, Niyâz Âyîni'nin notasının yer aldığı *Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz* adını verdiği defteri ve *isimsiz defter*'i,
2. Şeyh Nâsır Abdûlbâkî Dede'nin, Sultân III. Selîm'in Sûzidilârâ Âyîn-i Şerîfi'nin notasının yer aldığı, *Tahrîr u Tahrîriyyetü'l-Mûsikî (Tahrîriyye)* adını verdiği defteri,
3. Mustafâ Câzîm el-Mevlevî'nin Âyîn-i Şerîf *Mecmûası*-notalar adı verilen defteri,
4. P.J. Thibaut 'nun, *La Revue Musicale* dergisinde yayımladığı *Sermüezzîn Rif'at Bey'in Ferahnâk Âyîn-i Şerîfi* 'nin notası,
5. Muallim İsmâîl Hakkı Bey *Nota Koleksiyonu* 'nda bulunan âyîn-i şerîf notalarını ihtivâ eden defterler,
6. Abdülkâdir Töre *Nota Koleksiyonu* 'nda bulunan âyîn-i şerîf notalarını ihtivâ eden defterler,
7. Hüseyin Saadeddîn Arel *Koleksiyonu* 'nda bulunan âyîn-i şerîf notalarını ihtivâ eden defterler,
8. Neyzenbaşı Dede Emîn Efendi (Yazıcı)'nin *Âyîn Defteri*.

Bu kıymetli kaynaklar ve müellifleri kısaca şöyle tanıtılabilir:

1. ALÎ UFKÎ'NİN LONDRA ve PARİS'DE BULUNAN İKİ DEFTERİ

Wojciech Bobowski ya da Albertus Bobovius olarak tanınan Leh asıllı mühtedî *Santûrî Alî Bey* ya da daha çok bilinen adıyla *Alî Ufkî*'nin XVII. yüzyıl ortalarında oluşturduğu, içinde notalar bulunan iki defter vardır. Bilinen en eski Türk Müziği nota koleksiyonları olan bu iki defterden biri hâlen Londra'da bulunan *Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz*⁵ adlı defter, diğeri ise

⁵ Alî Ufkî [Albertus Bobovius], *Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz*, British Library, MS Sloane, no. 3114. Elçin Ş., *Alî Ufkî - Hayatı ve Mecmûa-i Sâz ü Söz*, (Tıpkı basım), Kültür Bakanlığı Musiki Eserleri:1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.

hâlen Paris'te bulunan *isimsiz defter*⁶ dir.

Alî Ufkî'nin her iki defterinde de, günümüzde iki bölümlü olarak icrâ edilen Segâh Niyâz Âyînî'nin "Şem'î ruhınâ cismimi pervâne düşürdüm" mısra'ı ile başlayan ilk bölümü yer almaktadır.⁷

İki defterde de eserin türü, bestekârı ve güfte sâhibi belirtilmemiştir. Güftesi iki müseddes kısımdan yani toplam on iki mısradan oluşan eserin makâmı, Paris'deki defterde Mâye olarak gösterilmekde, eser bu nüshada Dügâh perdesinde Uşşâk ile karâr etmektedir.

Eserin, günümüze gelene kadar bir hayli değişikliğe uğradığı görülmektedir.

۱. صبرم بنم اول ز کس قنایله کند
 ۲. عظم بنم اول زلفی پریشانیله کند
 ۳. گوگلم هوسى وصلت جانانله کند
 ۴. جانم المی فرقت هجرانیله کند
 ۵. هجر آتشله باندی دروغم وار
 ۶. مولای سرسن بنی سولمت غم وار

Alî Ufkî [Albertus Bobovius], *Hâzâ Mecmû'a-i Sâz ü Söz*, British Library, MS Sloane, no. 3114, v. 105a

⁶ Alî Ufkî [Albertus Bobovius], [*İsimsiz defter*], Bibliothèque Nationale de France, MS Turc, no. 292.

⁷ Eserin notası, Londra'daki defterde v. 105a'da, Paris'deki defterde ise v. 194a'dadır.

Handwritten musical notation on staves, with Persian text written below it. The text includes phrases such as "Sana' valahi n'f'ini p'awa p'arvashah' f'indim", "Biy'khat'i-ken k'ardim", "Hafta is'lam'i valahi k'ig'ar", "Alb'ij' f'urushan ber' f'ut'le k'ar n'g'am", and "Alb'ij' a-".

Ali Ufkî [Albertus Bobovius], [İsimsiz defter], Bibliothèque Nationale de France, MS Turc, no. 292, v. 194a.

1610-1675? yılları arasında yaşadığı tahmîn edilen, Alî Ufkî, bugün Ukrayna sınırları içinde bulunan Lwow şehrinde doğmuş, Batılı kaynaklara göre İstanbul'a esir olarak gelmiştir. İstanbul'da saraya alındığı, burada santur çalmasını öğrendiği ve sarayda müzisyen ve mûsikî hocası olarak 19 yıl kaldığı bilinmektedir.

Sarayda, Dîvân-ı Hümayûn baştercemânı olarak da görev yapan Alî Ufkî'nin, İstanbul'a gelmeden önce de iyi bir tahsîl gördüğü ve birçok dili öğrendiği anlaşılmaktadır. Kaynaklarda Lehçe'nin yanı sıra aralarında Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce, Almanca, Lâtince, eski ve modern Grekçe, İtalyanca, İbranice, Aramca'nın bulunduğu 17 dili bildiği yazılıdır.

Cem Behar, İstanbul'da vefât etmiş olduğunu ve vefât yılının 1675 olarak kabûl edilmesinin târih vesîkalarına göre sakıncalı olmadığını düşünmektedir.⁸

2. ŞEYH NÂSİR ABDÜLBÂKÎ DEDE (1765-1821)'NİN TAHRÎRİYYE'Sİ

Nâsır Abdülbâkî Dede'nin babası Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Kütahyalı Ebûbekir Dede (1705 - 1775)⁹, annesi ise Galata Mevlevîhânesi şeyhi Sırrî Abdülbâkî Dede'nin küçük kızı Saîde Hanım'dır. Sırrî Abdülbâkî Dede, Galata Mevlevîhânesi şeyhi büyük bestekâr Kütbünnâyî Osmân Dede (1650?-1729)'nin oğludur. Nâsır Abdülbâkî Dede, ağabeyi Nutkî Alî Dede (1762 - 1804)'den sonra, vefâtına kadar yaklaşık 17 yıl Yenikapı Mevlevîhânesi'nin şeyhliğini yapmıştır.

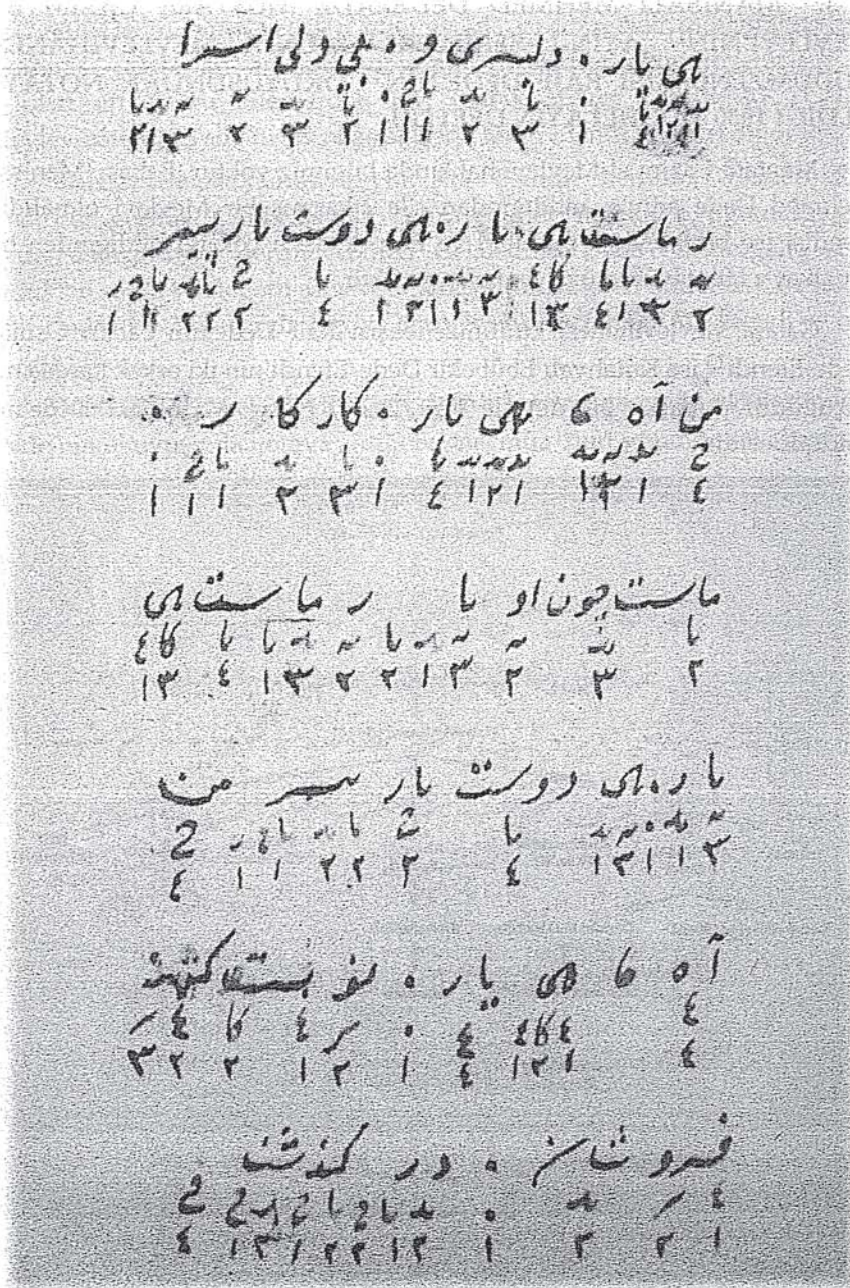
Sultân III. Selîm'in teşvîkiyle 1794' yılında tamamladığı Tahrîriyye (Tahrîr u Tahrîriyyetü'l Mûsikî) adlı eserinde yeni geliştirdiği yazım sistemini anlatmakta ve bu sistemle yazdığı, Sultân III. Selîm'in Sûzidilâra Âyîn-i Şerîfi'nin notasına yer vermektedir.

Tahrîriyye'nin tesbît edilen iki nüshası, Süleymâniye Kütüphânesi'nde Nâfiz Paşa Bölümü ve Es'ad Efendi Koleksiyonu'ndadır.¹⁰

⁸ Behar, Cem (1990). *Ali Ufkî ve Mezmurlar*. İstanbul: Pan Yayıncılık. s. 42-43.

⁹ Şeyh Ebûbekir Dede-Efendi 1117h. senesinde dünyâya gelmiştir. 1117h. senesi bugünkü takvimle 25 Nisan 1705 - 13 Nisan 1706 tarihleri arasındır.

¹⁰ Süleymâniye Kütüphânesi Nâfiz Paşa Bölümü nu. 1242/2 (53a-73b) ve Es'ad Efendi Koleksiyonu nu. 3898.

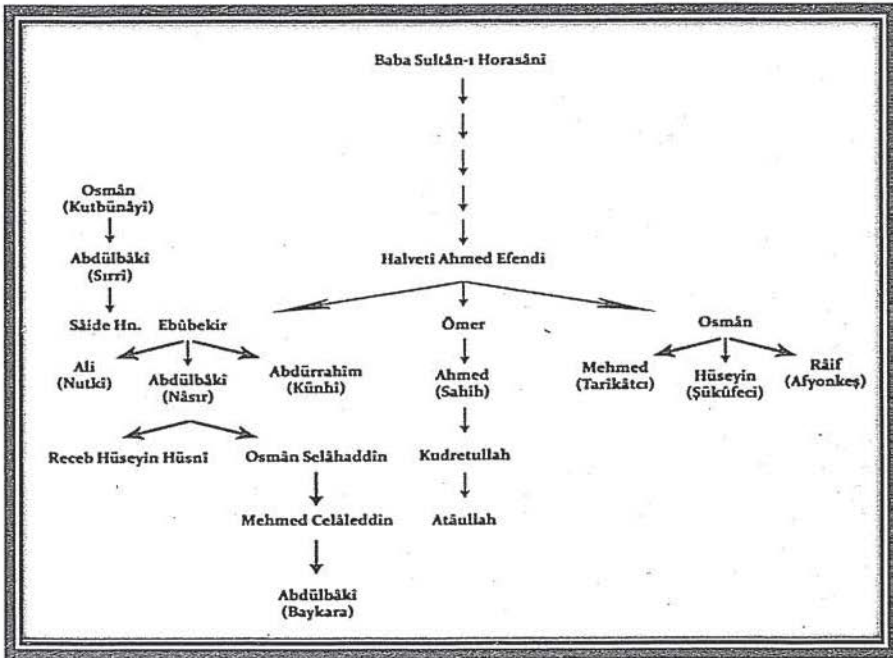

Tahrîriyye, Süleymânîye Kütüphanesi Es'ad Efendi Koleksiyonu nu. 3898, v. 6b.

3. MANİSALI MEHMED DEDEZÂDE MUSTAFÂ CÂZİM EL-MEVLEVÎ'NİN¹¹ ÂYİN-İ ŞERİFLERİ GALATA MEVLEVÎHÂNESİ KUDÛMZENBAŞISI RÂİF DEDE'NİN¹² OKUYUŞUNDAN NOTAYA ALDIĞI 1900 TARİHLİ ÂYİN DEFTERİ

Mustafâ Câzim el-Mevlevî hakkında bilgimiz yoktur. Babası, Manisalî Mehmed Dede adıyla anıldığından çile çıkarmış bir Mevlevî olmalıdır. Kendisi ise bir Mevlevî muhibbi ve Batı notasını çok iyi bildiğinden bir Muzıkay-ı Hümayûn müzisyeni olsa gerektir.

Galata Mevlevîhânesi kudûmzenbaşısı Râif Dede'nin babası Osmân Dede-Efendi¹³ ise Kütahyalı Ebûbekir Dede-Efendi'nin iki erkek kardeşinin küçüğüdür.¹⁴ Başka bir deyişle Râif Dede, Nâsır Abdülbâkî Dede'nin amcazâdesidir.

¹¹ 1901'de hayatta.

¹² Vefâtı 1903.

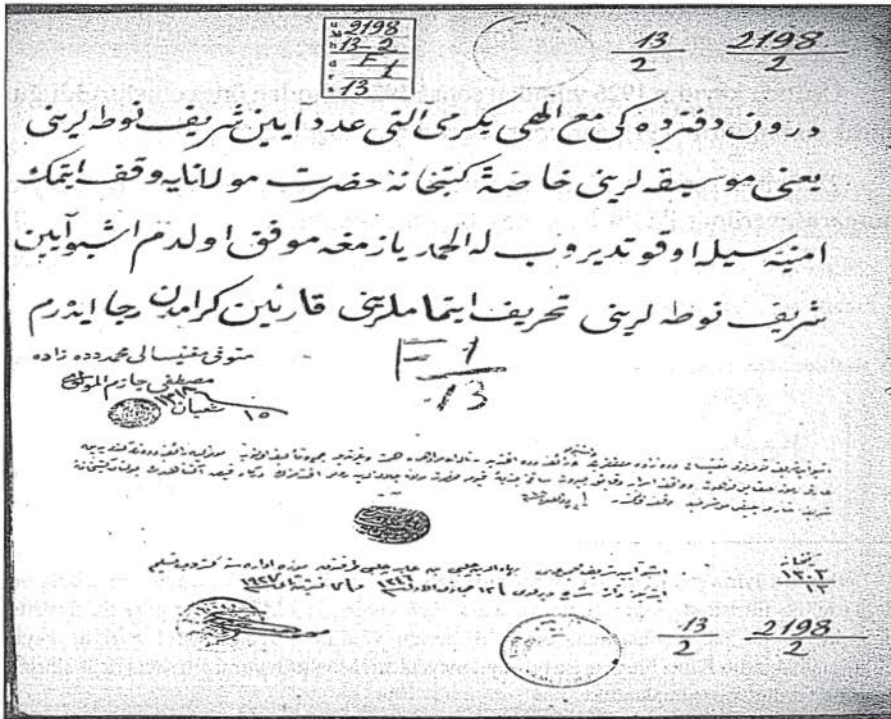
¹³ Doğumu 1122h. senesi olup, 1122h. senesi bugünkü takvimle 2 Mart 1710 - 18 Şubat 1711 tarihleri arasındır.

¹⁴ Ortanca kardeş Ömer Dede-Efendi'nin doğumu ise 1120h. senesi olup, 1120h. Senesi bugünkü takvimle 24 Mart 1708 - 12 Mart 1709 tarihleri arasındır.

Râif Dede, âyîn-i şerîfleri okuyuşuyla ve idâredeki muvaffâkiyetiyle tanınmış, çağdaşları arasında devrinin en kudretli kudûmzenbaşısı ve âyînleri en doğru bilenlerden biri olarak şöhret kazanmışdı. Galata Mevlevîhânesinin son neyzenbaşısı Dede Emîn Efendi (Yazıcı) diyor ki:

"Galata Mevlevîhânesi şeyhi Atâ Efendi merhûm, âyînleri Râif Dede'den geçiniz. Çünkü bazıları tahrîf ederler; halbuki o, öğrendiği gibi okur, değiştirmez" derdi. Ahmed Celâleddîn Dede bu dergâha şeyh olduktan sonra bu değerli şahsiyetten de bütün âyînleri dinledik. Gördük ki Râif Dede'nin okuyuşuyla hiç bir ayrılığı yok. O zaman Atâ Efendi'ye hak verdik".¹⁵

Mustafâ Câzîm el-Mevlevî'nin, âyîn-i şerîfleri ve niyâz ilâhîlerini Râif Dede'nin okuyuşuyla notaya aldığı bu mecmûa¹⁶nın sonunda eski harflerle üç kayıt bulunmaktadır. Bu kayıtlar şöyledir:

Âyîn-i Şerîf Mecmûası-notalar, Ankara Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi nu. A-1381, numarasız arka kapak

¹⁵ Ergun, Sadettin Nüzhet, Türk Musikisi Antolojisi, I-II, İstanbul, 1942-1943, II, 495-497.

¹⁶ Ayin-i Şerif Mecmu'ası-notalar, Ankara Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi nu. A-1381.

Birinci kayıt: "Derûn-i defterdeki ma'a ilâhî yirmi altı aded¹⁷ âyîn-i şerîf notalarını ya'nî mûsikîlerini hâsseten kütübhâne-i Hazret-i Mevlânâ'ya vakfetmek ümniyyesiyle okutturup lehu'l-hamd yazmağa muvaffak oldum. İşbu âyîn-i şerîf notalarını tahrîf etmemelerini kârîn-i kirâmdan ricâ ederim. Müteveffâ Manisalı Mehmed Dedezâde Mustafâ Câzîm el-Mevlevî 15 Şaban 1318/8 Aralık 1900"

İkinci kayıt: "İşbu âyîn-i şerîf notaları Manisalı Dedezâde Mustafâ Bey ve İstanbul'da Râîf Dede Efendi'ler -nâle Allahu murâdehu- himmet ve gayretleriyle cem' ve te'lîf olunub mûmâ ileyh Râîf Dede'nin kendi yediyle ârif-i rumûz-i hakâyık-ı lâhût ve vâkıf-ı esrâr-ı dekâyık-ı ceberût, sâkî-i cezbe-i Kayyûm Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Efendimizin dergâh-ı feyz-iktinâhında bulunan kütübhâne-i şerîf hâricine çıkmamak şartıyla vakf olunmuştur. 23 Zilkâde 1318/14 Mart 1901"

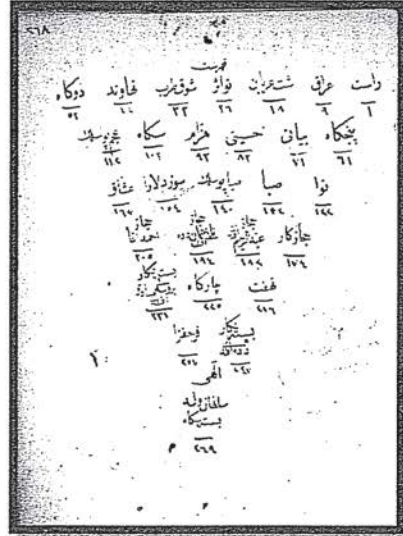
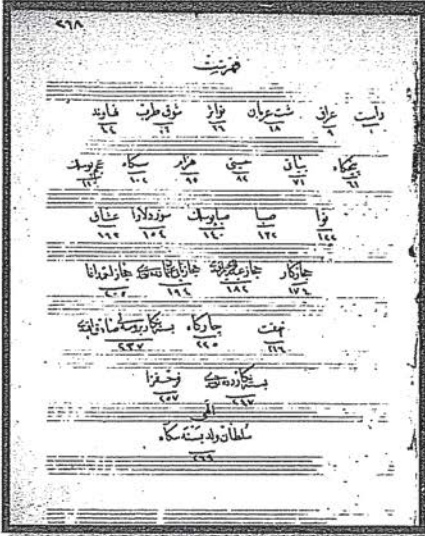
Üçüncü kayıt: "İşbu âyîn-i şerîf mecmûası Bahâeddîn Çelebi bin Âbid Çelebi tarafından müze idâresine getirip teslim ettiğine dâir şerh verildi. 12 Cemâziyelevvel 1346 / 7 Teşrînîsânî 1927/7 Kasım 1927".

Üçüncü kaydın 1926 yılından sonra 1928 yılından önce oluşturulduğu, ancak son mührün 1928'den sonra basıldığı anlaşılmaktadır.¹⁸

27 âyîn-i şerîf ve niyâz ilâhîlerini ihtivâ eden defterde aynı sayfa numarası verilmiş iki fihrist sayfası bulunmaktadır.

¹⁷ Defterdeki âyîn-i şerîflerin sayısı yirmi altı değil, yirmi yedidir. İçinde iki adet fihrist bulunan defterde, iki fihriste de sayfa numarası olarak 268 verilmiştir. Mikrofilme göre ilk fihristte, defterin 52 ilâ 60. sayfalarında bulunan Beste-i Kadîm Dügâh Âyîn-i Şerîf'in kaydı bulunmamaktadır. İkinci fihristte ise bu kayıt mevcuttur. Müellifin yirmi altı sayısını ilk fihristte bakarak verdiği anlaşılmaktadır.

¹⁸ Mevlevîhânelerin faaliyetlerine son veren 30.11.1925 tarih ve 677 sayılı "Tekke ve Zâviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedârlıklarla Birtakım Unvânların Men' ve İlgâsına Dair Kanun", Resmî Gazete'nin 13.12.1925 tarihli 243. sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1925 yılında kapatılan ve 1926 yılında Âsâr-ı Atîka (Eski Eserler) Müzesi'ne dönüştürülen Hz. Mevlânâ'nın türbesinin de bulunduğu, Mevlevîliğin merkezi Konya Mevlânâ Dergâhı'nın adı 1954 yılında Mevlana Müzesi olarak değiştirilmiştir. 1.11.1928 tarih ve 1353 sayılı "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun", Resmî Gazete'nin 3.11.1928 tarihli 1030. sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

*Âyîn-i Şerîf Mecmu'ası-notalar, Ankara Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi
nu. A-1381, s. 268 ve 268a (aynı sayfa numarası verilmiş iki sayfa)*

Defterin 1958 yılında mikrofilmli alınmış ve A-1381 arşiv numarası ile Millî Kütüphâne mikrofilm arşivine konulmuştur. Ancak defter, bulunması gereken yerde yâni Mevlânâ Müzesi Yazmaları arasında bulunamamaktadır. Bu kıymetli defterin nerede olduğu maalesef meçhûldür.

Mikrofilm Arşivi Nu. A-1381	
MÜELLİF ADI :	<i>Derleyenler Manisalı Mehmed Dede zâde Mustafa</i>
MÜTERCİM ADI :	<i>Cazım ve Kaif Dede</i>
ESER ADI :	<i>Ayin-i şerif mecmu'ası (Notalar)</i>
BOY :	<i>345 X 260 mm.</i>
KÜTÜPHANE :	<i>Milli Kütüphane-Ankara</i>
KAYIT No. :	<i>2198 (1079)</i>
Bu Mikrofilm Ankara'da Milli Kütüphane Mikrofilm Servisinde hazırlanmıştır: Mayıs - 1958	

*Âyîn-i Şerîf Mecmûası-notalar, Ankara Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi
nu. A-1381, künye sayfası*

این شریف در مقام راست بسته نای عثمان دده اقبیله قدس سره
 و بی که به خان این یاری هر

سای هر ی که هست غاج لاچن
 این که سپید سپید بی بی جده خان از من م ن طان

ن م ن طان سنی هر ی که هست غاج نه خا
 آفرین را سیک که من م ن طان

ن م ن طان دانه من م ن طان
 لایق ش لایق که من م ن طان

ن م ن طان کاجن موند من م ن طان
 ن م ن طان یا موند من م ن طان

ن م ن طان مایه دده ن م ن طان

4. P.J. THIBAUT'NUN LA REVUE MUSICALE DERGİSİNDE YAYIMLADIĞI SERMÜEZZİN RİF'AT BEY'İN FERAHNÂK ÂYİN-İ ŞERİFİ'NİN NOTASI

P.J. Thibaut, 1872 yılında Saint-Etienne'de doğmuş, 1938'de Lorgues'da ölmüş bir Fransız müzikologdur. Eski Yunan ve Bizans Müziği üzerine yaptığı çalışmalar onu İstanbul'a yönlendirmiş, 1900 yılında papaz olarak İstanbul'a gelmiş, 1922 yılına kadar (aralıklarla) İstanbul ve Edirne'de bulunmuş, Kudüs, Odessa ve St. Petersburg'da Bizans Müziği ile ilgili çalışmalar yapmıştır.

İstanbul'da bulunduğu yıllarda Yenikapı Mevlevîhânesi'nin son neyzenbaşısı Raûf Yektâ Bey¹⁹ ile dostluk kurmuş, böylece Mevlevî Müziği'yle tanışmıştır.

Thibaut'nun, 1902 yılında La Revue Musicale dergisinde yayımladığı Sermüezzın Rif'at Bey'in Ferahnâk Mevlevî Âyîni, Avrupa Müzik Yazısı ile yazılmış elimizde bulunan önemli bir örnektir. Thibaut, âyînin bestecisi Rif'at Bey'in yazdığı notayı tıpkıbasım olarak yayınlamıştır. Ayrıca yayında, âyîn-i şerîfin Farsça güftesini Fransızca'ya çevirip yerleştirerek hazırladığı nüshaya da yer vermiştir. Yayın bu açıdan oldukça ilginçtir.

Bülent Aksoy'un bu yayın üzerine yaptığı çalışma, 1992 yılında *Sermüezzın Rifat Bey'in Ferahnâk Mevlevî Ayini* adıyla yayımlanmıştır.²⁰

Aksoy'un *Sermüezzın Rifat Bey'in Ferahnâk Mevlevî Ayini* Yayını, s. 22.

¹⁹ Doğumu 1871, vefâtı 1935.

²⁰ Aksoy, B. (1992). *Sermüezzın Rifat Bey'in Ferahnâk Mevlevî Ayini*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

1 /

نصائح آینه شریف «سرلوزن نشت بنگ»

کمال را با اسنانه
رست صورت او بر پرده
یار هفت هفت هفت هفت
یار که زلفه که
یار که زلفه که
یار که زلفه که
یار که زلفه که
یار که زلفه که
یار که زلفه که
یار که زلفه که
یار که زلفه که

Abdülkâdir Töre'nin, Süleymâniye Kütüphanesi'nde bulunan 4 nolu âyîn defteri, s. 1.

Sermüezzîn Rif'at Bey, 1820 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Sultân II. Mahmûd döneminin ünlü tanbûrîlerinden Keçi (Şirin) Ârif Ağa, annesi Hammâmîzâde İsmâîl Dede-Efendi'nin büyük kızı Hatîce Hanım'dır. Çok küçük yaşta Enderûn'a alınmış, Enderûn meşkhânesinde çağının ünlü hocalarından ders alarak, mûsikî sanatının inceliklerini öğrenmiştir. Düzenli bir şekilde terfî ettiği Enderûn'da miralaylık (albaylık) rütbesine kadar yükselmiştir.

Sultan II. Mahmûd'dan başlayarak beş pâdişâh dönemi yaşamıştır. Musâhiblik, müezzînbaşılık, Enderûn hocalığı, serhânendelik gibi görevlerde bulunmuş, Muzıkay-ı Hümayûn kurulduktan sonra Türk Mûsikîsi bölümünü yönetmiştir.

Mevlevilik'e intisâb ederek dînî mûsikî kültürünü geliştirmiş, buradan aldığı feyz ve ilhâmın etkisiyle Ferahnâk ve Nev' eser makâmlarında iki Mevlevî Âyînî bestelemiştir. Rif'at Bey, 1888 yılında vefât etmiştir.

5. MUALLİM İSMÂİL HAKKI BEY'İN NOTA DEFTERLERİ

1865 yılında İstanbul'da doğmuş, çocuk yaşta iken mûsikî yeteneği keşfedilerek saraya alınmış, Enderûn'da, Suyolcu Lâtif Ağ'a'dan Türk müziği ve Hamparsum notası, Muzıkay-ı Hümayûn hocalarından Zâti (Arca) Bey ve Guatelli Paşa'dan Batı mûsikîsi ve Batı notası öğrenmiştir. Kısa sürede "Serhânende"liğe terfî etmiş, daha sonra "Kolağası" rütbesi ile müezzinbaşı olmuştur.

Dârü'l-elhân adı altında açılan, sonra İstanbul Belediye Konservatuarı adını alan öğretim kurumunda Tertîb ve Tasnîf Heyeti üyeliği ve hocalık yapmıştır.

1000'lerce eseri notaya almıştır. 2.000'den fazla eser bestelediği söylenir. Bunlar arasında Türk müziği eserlerinin yanı sıra marşlar, operetler ve diğer dînlere mensûb vatandaşlarımız için bestelediği dînî eserler de vardır. 1927 yılında vefât etmiştir.

İsmâil Hakkı Bey'in vefâtından sonra nota koleksiyonu, nota defterleri, kitap ve evrâkı Türkiye Radyoları tarafından satın alınmış, uzun yıllar TRT Müzik Dairesi'nin arşivinde erişime kapalı olarak saklanmış, geçtiğimiz yıllarda dijital kopyaları alınarak orijinal defterler yine erişime kapalı kalmak kaydıyla Devlet Arşivleri'ne devredilmiştir. TRT Müzik Dairesi Başkanlığı, Tarihi Türk Müziği Arşivi adıyla bu notaları "Müzikbilimcilerin Yararlarına Sunma" projesi kapsamında internetten satışa çıkarmış ise de

koleksiyonun fihristi eserlere ulaşmayı neredeyse imkânsız hâle getirmiş, oluşturulan web sitesi kısa bir süre açık kaldıktan sonra TRT tarafından kapatılmıştır. Bu bildirinin hazırlandığı anda İsmâîl Hakkı Bey Koleksiyonu'ndaki notalar ne Devlet Arşivlerinden te'mîn edilebilmekte, ne de internetten satın alınabilmektedir.

Muallim İsmâîl Hakkı Bey'in âyîn-i şerîflerin notalarını da ihtivâ eden defterleri, mûsikî sanatımızın her sahâsı için olduğu gibi, Mevlevî Mûsikîsi açısından da önemlidir. Eski harfli defterlerde âyîn-i şerîfler, Avrupa Müzik Yazısı ile tek diyez ve bemol kullanılarak yazılmıştır.

Muallim İsmâîl Hakkı Bey'in defterlerinden birinde yer alan bir âyîn-i şerîf notası

6. ABDÜLKÂDİR TÖRE 'NİN NOTA DEFTERLERİ

1873 yılında Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehrinde doğan Abdülkâdir Töre'nin babası Kaşgar emîrinin soyundan Seyyid Ya'kûb Han'dır. İstanbul'da büyümüş ve devrin önemli şahsiyetlerinden mûsikî öğrenmiştir.

Dârü'l-elhân'ın kuruluşuna girişimleriyle büyük katkı sağlamış, nazariyyât hocalığı yapmış, Tanbûrî Cemîl Bey'in vefâtından sonra bu kurumda "sersâzendelik" görevine getirilmiştir.

1946 yılında vefât etmiştir.

Derlediği nota koleksiyonu birçok kıymetli eserin bugüne ulaşmasını sağlamıştır. Bu koleksiyon, öğrencisi Ekrem Karadeniz tarafından bağışlandığı Süleymânîye Kütüphanesi'ndedir.

Yaşadığı dönemin en önemli müzik adamlarından biri olan Abdülkâdir Töre'nin âyîn-i şerîfleri yazdığı defter de Mevlevî mûsikîsinin önemli kaynaklarından.

Eski harfli bu defterde de âyîn-i şerîfler, Avrupa Müzik Yazısı ile tek diyez ve tek bemol kullanılarak yazılmıştır.

 سوز و آیه زلفی ایصف دولت سوله سیم دلافت مهنه سونک

25

Abdülkâdir Töre'nin, Süleymânîye Kütüphânesi'nde bulunan 2 nolu âyîn defteri, s. 27.

7. HÜSEYİN SAADEDDİN AREL KOLEKSİYONU'NDA BULUNAN DEFTERLER

Son dönemin büyük müzikologlarından Arel, 1880 yılında İstanbul'da doğmuştur. Kazasker ve Müderris Mehmed Emîn Efendi'nin oğludur. Hukukçu olmuş, birçok dil öğrenmiştir. Dr. Suphi Ezgi ve Ord. Prof. Dr. Sâlih Murâd Uzdilek ile birlikte bugün kullanılan sistemi kurmuştur. 1955 yılında vefât etmiştir.

Arel'in, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphânesi'nde bulunan defterlerinde âyîn-i şerîf notaları bulunmaktadır.

Araştırmacı Harun Korkmaz, Dervîş Abdülkerîm'in bilinmeyen âyinler arasında gösterilen Yegâh Âyîn-i Şerîfi'ni de ihtivâ eden Y-208 nolu deftere Muallim İsmâîl Hakkı Bey tarafından başlanmış, Arel tarafından devâm edilmiş olduğu kanaatindedir.

Arel'in, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphânesi'nde bulunan Dervîş Abdülkerîm'in Yegâh Âyîn-i Şerîfi'nin notası, defter nu. Y-208, s. 39.

8. GALATA MEVLEVÎHÂNESİ NEYZENBAŞISI DEDE EMÎN EFENDİ (YAZICI)'NİN ÂYÎN DEFTERİ

Dede Emîn Efendi, 1883 yılında İstanbul'da doğmuştur. Neyzen Azîz Dede'den ney öğrenerek Galata Mevlevîhânesi neyzenleri arasına katılmış, ayrıca Şeyh Hüseyin Fahreddîn Dede'den ve 'Azîz Dede'den sonra Galata Mevlevîhânesine neyzenbaşı olan Hakkı Dede'den de ney meşk etmiştir. Raûf Yektâ Bey'den Hamparsum ve Şevket Gavsi Bey'den Batı notaları ile nazariyyât, Galata Mevlevîhânesi kudûmzenbaşısı Râif Dede ile Hâfız Hâşim Efendi ve Hâfız Ahmed Irsoy'dan âyîn, Hobcuzâde Ahmed Efendi ile kardeşi Hobcuzâde Şeyh Rızâ Efendi'den Mîrâciyye ve ilâhî meşk etmiştir.

Neyzenbaşılığa yükselince kendisine -çile çıkarmadığı halde- "Dede" unvânı verilmiş, 1925 yılında kapanıncaya kadar Galata Mevlevîhânesi'nin ve Üsküdar Mevlevîhânesi'nin neyzenbaşılığını yapmıştır. Dede Emîn Efendi, Mevlevî Âyîni meşk geleneğinin son kıymetli halkasıdır.

Çocuk yaşta iken ağabeyi Ömer Vasfî Efendi ile berâber Çukurcumalı Kadri Efendi'den sülûs ve nesih öğrenmiş, yine ağabeyi ile berâber Sâmi Efendi'ye devâm etmiş, devrinin önemli hattatları arasına katılmıştır.

1945 yılında vefât etmiştir.

1	1. Kalemî ve Kalemîli	1. Kalemî ve Kalemîli	1. Kalemî ve Kalemîli
2	2. Kalemî ve Kalemîli	2. Kalemî ve Kalemîli	2. Kalemî ve Kalemîli
3	3. Kalemî ve Kalemîli	3. Kalemî ve Kalemîli	3. Kalemî ve Kalemîli
4	4. Kalemî ve Kalemîli	4. Kalemî ve Kalemîli	4. Kalemî ve Kalemîli
5	5. Kalemî ve Kalemîli	5. Kalemî ve Kalemîli	5. Kalemî ve Kalemîli
6	6. Kalemî ve Kalemîli	6. Kalemî ve Kalemîli	6. Kalemî ve Kalemîli
7	7. Kalemî ve Kalemîli	7. Kalemî ve Kalemîli	7. Kalemî ve Kalemîli
8	8. Kalemî ve Kalemîli	8. Kalemî ve Kalemîli	8. Kalemî ve Kalemîli
9	9. Kalemî ve Kalemîli	9. Kalemî ve Kalemîli	9. Kalemî ve Kalemîli
10	10. Kalemî ve Kalemîli	10. Kalemî ve Kalemîli	10. Kalemî ve Kalemîli
11	11. Kalemî ve Kalemîli	11. Kalemî ve Kalemîli	11. Kalemî ve Kalemîli
12	12. Kalemî ve Kalemîli	12. Kalemî ve Kalemîli	12. Kalemî ve Kalemîli
13	13. Kalemî ve Kalemîli	13. Kalemî ve Kalemîli	13. Kalemî ve Kalemîli
14	14. Kalemî ve Kalemîli	14. Kalemî ve Kalemîli	14. Kalemî ve Kalemîli
15	15. Kalemî ve Kalemîli	15. Kalemî ve Kalemîli	15. Kalemî ve Kalemîli
16	16. Kalemî ve Kalemîli	16. Kalemî ve Kalemîli	16. Kalemî ve Kalemîli
17	17. Kalemî ve Kalemîli	17. Kalemî ve Kalemîli	17. Kalemî ve Kalemîli
18	18. Kalemî ve Kalemîli	18. Kalemî ve Kalemîli	18. Kalemî ve Kalemîli
19	19. Kalemî ve Kalemîli	19. Kalemî ve Kalemîli	19. Kalemî ve Kalemîli
20	20. Kalemî ve Kalemîli	20. Kalemî ve Kalemîli	20. Kalemî ve Kalemîli
21	21. Kalemî ve Kalemîli	21. Kalemî ve Kalemîli	21. Kalemî ve Kalemîli
22	22. Kalemî ve Kalemîli	22. Kalemî ve Kalemîli	22. Kalemî ve Kalemîli
23	23. Kalemî ve Kalemîli	23. Kalemî ve Kalemîli	23. Kalemî ve Kalemîli
24	24. Kalemî ve Kalemîli	24. Kalemî ve Kalemîli	24. Kalemî ve Kalemîli
25	25. Kalemî ve Kalemîli	25. Kalemî ve Kalemîli	25. Kalemî ve Kalemîli
26	26. Kalemî ve Kalemîli	26. Kalemî ve Kalemîli	26. Kalemî ve Kalemîli
27	27. Kalemî ve Kalemîli	27. Kalemî ve Kalemîli	27. Kalemî ve Kalemîli
28	28. Kalemî ve Kalemîli	28. Kalemî ve Kalemîli	28. Kalemî ve Kalemîli
29	29. Kalemî ve Kalemîli	29. Kalemî ve Kalemîli	29. Kalemî ve Kalemîli
30	30. Kalemî ve Kalemîli	30. Kalemî ve Kalemîli	30. Kalemî ve Kalemîli
31	31. Kalemî ve Kalemîli	31. Kalemî ve Kalemîli	31. Kalemî ve Kalemîli
32	32. Kalemî ve Kalemîli	32. Kalemî ve Kalemîli	32. Kalemî ve Kalemîli
33	33. Kalemî ve Kalemîli	33. Kalemî ve Kalemîli	33. Kalemî ve Kalemîli
34	34. Kalemî ve Kalemîli	34. Kalemî ve Kalemîli	34. Kalemî ve Kalemîli
35	35. Kalemî ve Kalemîli	35. Kalemî ve Kalemîli	35. Kalemî ve Kalemîli
36	36. Kalemî ve Kalemîli	36. Kalemî ve Kalemîli	36. Kalemî ve Kalemîli
37	37. Kalemî ve Kalemîli	37. Kalemî ve Kalemîli	37. Kalemî ve Kalemîli
38	38. Kalemî ve Kalemîli	38. Kalemî ve Kalemîli	38. Kalemî ve Kalemîli
39	39. Kalemî ve Kalemîli	39. Kalemî ve Kalemîli	39. Kalemî ve Kalemîli
40	40. Kalemî ve Kalemîli	40. Kalemî ve Kalemîli	40. Kalemî ve Kalemîli

Neyzen Dede Emîn Efendi (Yazıcı)'nin, Süleymânîye Kütüphanesi'nde bulunan âyîn defteri, fihrist sayfası.

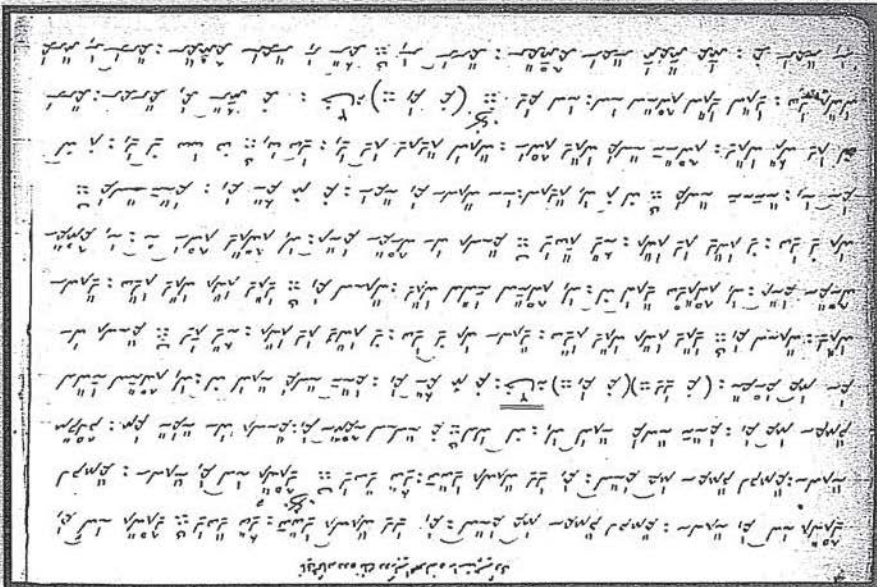
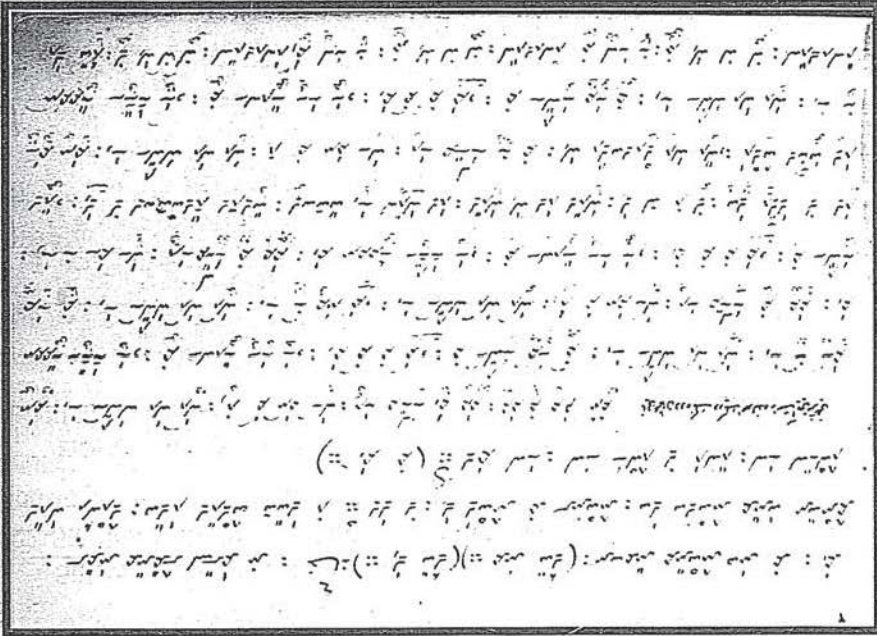
Süleymânîye Kütüphanesi Galata Mevlevîhâesi Bölümü, Demirbaş no. 122, Sınıflama no. 297.924 adresinde bulunan defterde, 40 adet âyîn-i şerîfin notası, peşrevler ve son peşrevler ile son yürükler bulunmaktadır.

Eserler, Hamparsum sistemiyle fevkalâde güzel bir yazı ve olağanüstü titizlikle yazılmıştır.

Ermeni asıllı bir müzikolog olan Hamparsum Limonciyan (1768-1839), Nâsır Abdülbâkî Dede ile aynı dönemde yine Sultân III. Selîm'in isteği üzerine bir nota yazım sistemi geliştirmiştir. Bestekârlar ve icrâcılar tarafından çok ilgi gösterilen bu sistem, son zamanlara kadar yoğunlukla kullanılmıştır. Günümüzde dahî bilinen ve kullanılan bu sistem, Ortaçağ Avrupası'nda kilise ve manastırlarda müzik yapılırken ezginin iniş-çıkışlarını göstermek amacıyla güftelerin üzerlerine konulan işaretlere benzeyen 7 işaret üzerine kurulmuştur.

Neyzen Dede Emin Efendi (Yazıcı)'nın, Süleymanîye Kütüphanesi'nde bulunan
ayın defteri, s. 1 ve 2.

ÇEVİRİ SORUNLARI

Türkiye’de üniversitelerin sayısının artması ve yazma eserlere erişimin kolaylaşması ile Mevlevî Müziğinin eski kaynaklarından çevirileri ihtivâ eden lisans üstü tez çalışmalarının sayısı da artmıştır.

Ancak bu çalışmaların büyük kısmı, çalışmaları yapanların eski müzik nazariyeleri ve yazım sistemleri ile güftelerin yazıldığı dil ve edebiyatlar hakkında yeterince veya gereğince bilgi sâhibi olmamaları nedeniyle bir çok hatâ içermektedir.

Bu hatâlar üç ana başlık altında toplanabilir:

1. Nağmelerin AEU Sistemi ile yeniden yazılması esnâsında yapılan hatâlar,
2. Usûl ve mertebelerin tesbît edilip yeni yazıma uygulanması esnâsında yapılan hatâlar,
3. Eski harfli güftelerin yeni harflerle yazımı esnâsında yapılan hatâlar,

NAĞMELERİN AEU SİSTEMİ İLE YENİDEN YAZILMASI ESNÂSINDA YAPILAN HATÂLAR

Türk Müziği, târîhsel süreç içinde birbirinden az ya da çok farklı birçok nazariye ile îzâh edilmeye ve yazılmaya çalışılmıştır. Yukarıda kısaca tanıtılan, Mevlevî Müziği nota kaynakları da XVII ilâ XX. yüzyıllarda, yaklaşık 300 yıllık bir zaman diliminde oluşmuş birbirinden farklı sistemlerle yazılmış notaları ihtivâ eder.

Ancak şunu önemle belirtmek gerekir ki bu sistemlerin tümünde perdeler, birer noktayı değil, dar veya geniş birer frekans bandını ifâde ederler. Bu frekans bandlarının hangi noktalarının basılacağını, makâmaların hüviyetlerine ilâveten, o anda icrâ edilmekte olan nağmelerin oluşturduğu müzikal duyuş belirler. Bu husûsiyyet, aynı zamanda Türk Müziği eğitim ve öğretiminde meşki zorunlu kılan unsurların en önemlilerindendir.

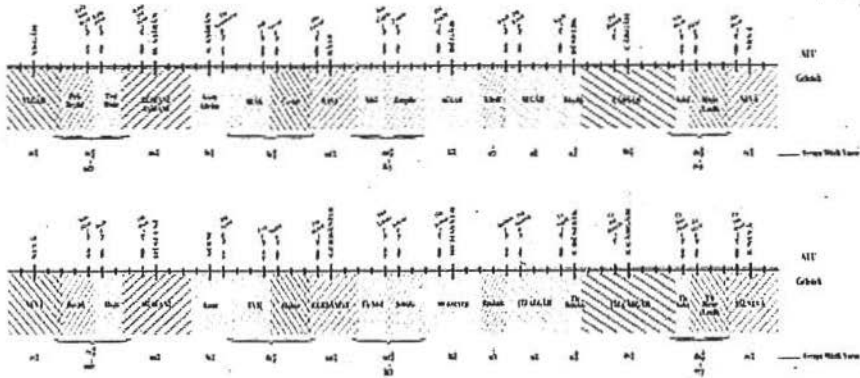
Göz önünde tutulması gereken diğer bir husûs, gelenekde notanın bakarak icrâ etmek için değil, eserleri kayıt altına alarak, gerektiğinde hatırlatıcı olarak kullanılmak için yazıldığıdır.

Nâsır Abdülbâkî Dede notası veya Hamparsum notası gibi perdelerin harfler veya benzer işâretlerle gösterildiği nota yazılarında her perdenin ayrı bir işâreti olduğundan değiştirici işâretlere ihtiyâç duyulmaz. Ali Ufkî’nin defterlerinden i’tibâren Türk Müziği eserlerinin Avrupa Nota Yazısı

kullanılarak yazıldığı eski sistemlerde ise değıştirici işâretler, yukarıda belirtildiği gibi herhangi bir noktayı işâret etmeksizin, sâdece pestleştirici veya tîzleştirici olarak kullanılmıştır. Bir perdenin ne kadar pestleşeceği ya da tîzleşeceği ancak meşk ile ve meşkin kazandıracağı sezgi ile tâyin edilebilir.

Yukarıda belirtilen sebeplerle, aslında önceki sistemler gibi bugün kullanılan sistem de Türk Müziği perdelerini birer nokta olarak işâret edemez. İcrâcı müziği bu yaklaşımla icrâ etmeli, yazılacak notalar da icrâcıya kolaylık sağlayacak, olabildiğince ipucu verecek şekilde yazılmalıdır.

Geleneksel Sistemin perdeleri, tek diyez ve tek bemol kullanılan Avrupa Nota Yazısı ile ve bugün kullanılan AEU sistemiyle şöyle gösterilebilir:

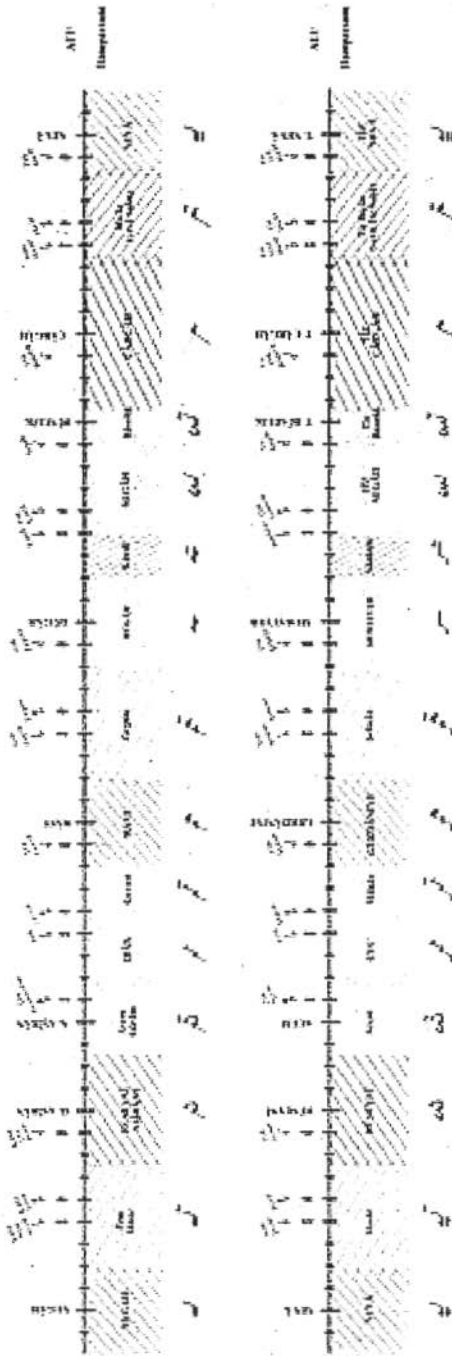
Görüleceği gibi geleneksel sistemin 17 olan perde sayısı, Avrupa Nota Yazısı kullanılarak tek diyez ve tek bemol ile yazılan sistemde 13'e düşerken, günümüz sisteminde 24'e çıkmıştır.

Avrupa Nota Yazısı kullanılarak, tek diyez ve tek bemol ile yazılan Türk Müziği notalarında geleneksel sistemin ana perdelerinden olan Segâh pest olmasına rağmen si-natürel ile gösterildiğinden, Bûselik'i si-diyez, Çârgâh'ı ise do-natürel ile gösterme zorunluluğu doğmuş, bu durumda si-diyez ile do-natürel aynı perde olmadığından perde sayısı Avrupa nota sisteminden bir fazla olmuştur. Günümüzde kullanılan AEU Sisteminin perdeleri ise birer noktayı işâret etmesi düşünüldüğü için verimsizdir. Bu sistemde perdelerin sayısının artması bir zenginlik ve imkân oluşturmamakta, sistemde birbirine yakın perdeler iki ses arasında birer

bölgeye toplandığından tek diyez ve tek bemol kullanılan sistemden işlev yönünden çok farklı olamamaktadır.

Geleneksel sistemin her bir perdesinin Arap alfabesinin bir veya iki harfi ile gösterildiği bu sistem benimsenmemiştir. Tahrîriyye'de Nâsır Abdülbâkî

Dede'nin notaya aldığı Sultân III. Selîm'in Sûzidilâra Âyîn-i Şerîfi ve birkaç sâz eseri dışında bu sistemle yazılmış nota yoktur.

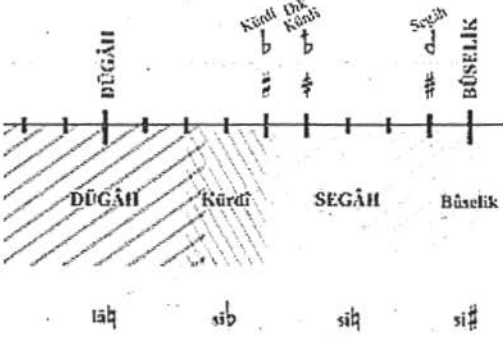

Hamparsum sisteminin perdelerinin bugün kullanılan sistemle karşılaştırması ise şöyle yapılabilir:

Her perdenin yine gelenekdeki gibi dar veya geniş birer frekans bandını gösterdiği bu sistem ise 7 işaretle gösterilen 7 ana perde ve fizleştirici işaret uygulanan 7 ârızî perdeden, yâni toplam 14 perdeden oluşmaktadır.

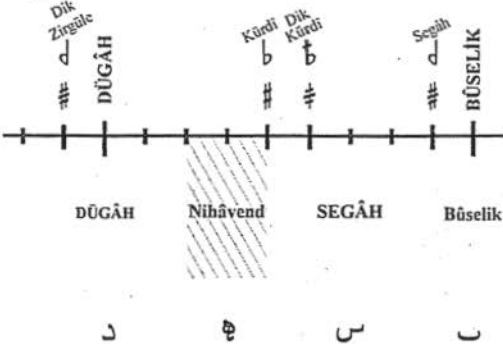
Bu sistemlerle yazılmış nota kaynaklarından AEU sistemine yapılan çevirilerde, kaynaklardaki perdelerin çeviri notalara aktarılamayışına çok sık râstlanmaktadır.

Geleneksel sistemde, yerindeki Râst makâmı dizisinin üçüncü derecesi olan Segâh perdesi ile yerindeki Segâh makâmı dizisinin karâr sesi, Segâh perdesi frekans bandının üst (fîz) bölgelerinde yer almaktadır. Fakat, yerindeki Uşşâk makâmı dizisinin ikinci derecesi ile yerindeki Hicâz makâmı dizisinin ikinci derecesi, hattâ bâzı sistemlerde Nikrîz makâmı dizisinin üçüncü derecesi²¹ de eski sistemlerde aynı perde ile gösterilmektedir.

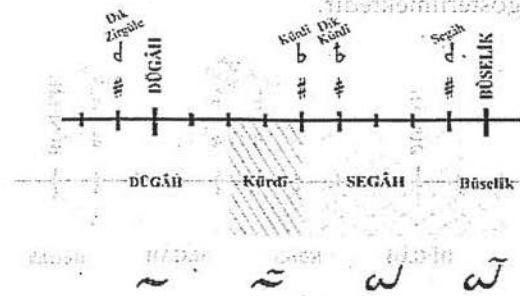
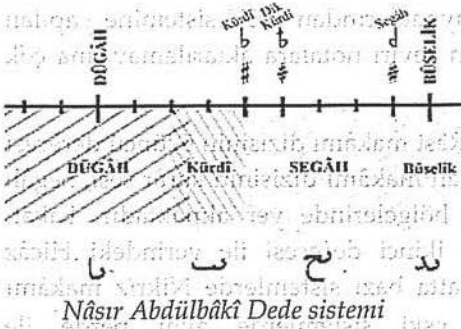

Tek diyez ve tek bemol ile yazılan Avrupa Nota Yazısı²²

²¹ Kantemiroğlu yazım sisteminde Nikrîz makâmı dizisinin üçüncü derecesi de Segâh perdesi ile gösterilir.

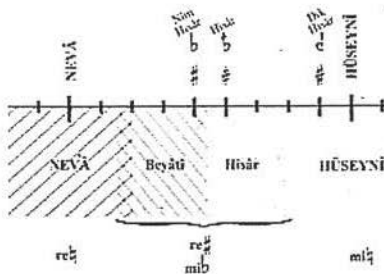

²² Avrupa Nota Yazısı ile tek diyez ve tek bemol kullanılarak yazılan Türk müziği eserlerinde yerindeki Hicâz'ın ikinci derecesi Kürdî perdesi ile gösterilmektedir.

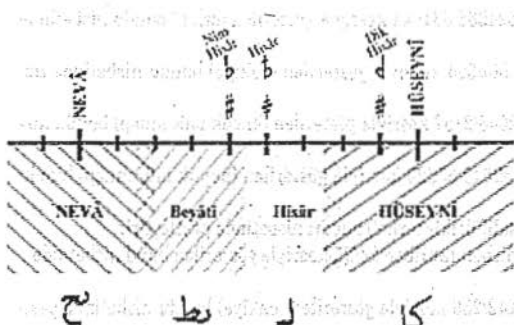

Perde adlarına bakarak, bugünkü karşılıklarını yazmak çevirilerde önemli ve büyük hatâlara yol açmaktadır. Çevirilen nağmelerin makâmı doğru tâyin edilmeli ve değıştirici işâretler ona göre konulmalıdır. Başka küçük bir örnek vermek gerekirse:

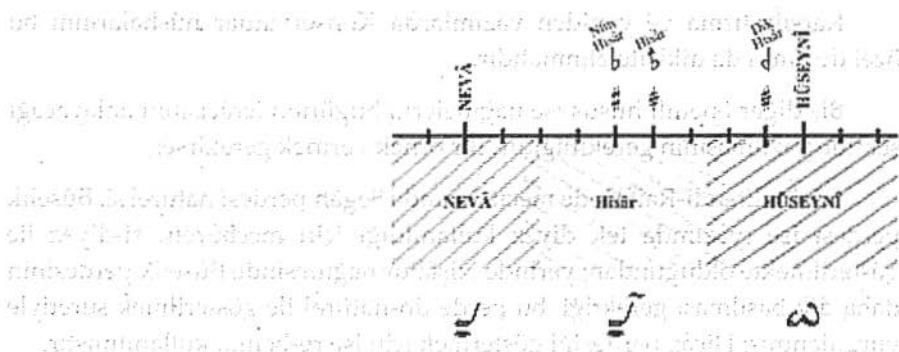
Eski yazım sistemlerinde Nevâ üzerindeki Uşşâk makâmı dizisi ile Bûselik makâmı dizilerinin ikinci dereceleri aynı frekans-bandında yâni aynı perde ile ifâde edilen bölgede olduklarından aynı işâretle gösterilmektedir.

Tek diyez ve tek bemol ile yazılan Avrupa Nota Yazısı

Nâsır Abdülbâkî Dede sistemi

Hamparsum sistemi

Nağmelerin makâmı icrâ edilerek tâyin edilmediği takdirde Nevâ üzerindeki bütün Uşşâk nağmeleri, Bûselik olarak çevirilmiş olacaktır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Aslında göz ardı edilen benzer sorunlar Konservatuar nüshaları için de geçerlidir. Konservatuar nüshalarının yazımında kullanılan değiştirici işâretler, AEU Sisteminin işâretlerinden farklıdır. Neşriyâtda bu işâretler ve oranları şöyle ta'rif edilmiştir.

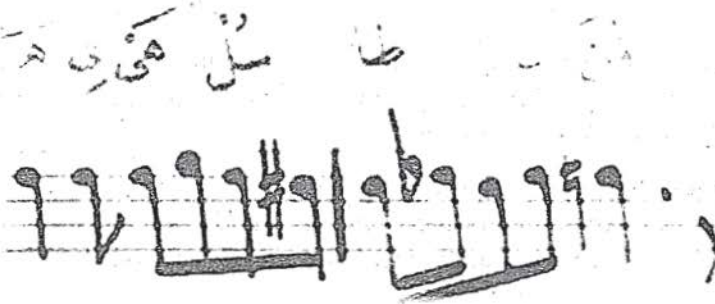

- 1 nolu (diyez) evvelinde bulunduğu notayı 524288/531441 kesriyle gösterilen (erha') buudu nisbetinde tizleştirir.
- 2 nolu (diyez) evvelinde bulunduğu notayı 243/256 kesriyle gösterilen (bakiye) buudu nisbetinde tizleştirir.
- 3 nolu (diyez) evvelinde bulunduğu notayı 2048/2187 kesriyle gösterilen (küçük mücennep) buudu nisbetinde tizleştirir.
- 4 nolu (diyez) evvelinde bulunduğu notayı 59049/65526 kesriyle gösterilen (büyük mücennep) buudu nisbetinde tizleştirir.
- 1 nolu (bemol) evvelinde bulunduğu notayı salifülzikir (erha') buudu nisbetinde pestleştirir.
- 2 nolu (bemol) evvelinde bulunduğu notayı nisbeti takriben 24/25 kesriyle gösterilen buud nisbetinde pestleştirir.
- 3 nolu (bemol) evvelinde bulunduğu notayı 243/256 kesriyle gösterilen (bakiye) buudu nisbetinde pestleştirir.
- 4 nolu (bemol) evvelinde bulunduğu notayı 2048/2187 kesriyle gösterilen (küçük mücennep) nisbetinde pestleştirir.

Karşılaştırma ve yeniden yazımlarda Konservatuar nüshalarının bu özel durumu da dikkate alınmalıdır.

Bir diğer önemli husûs ise nağmelerin bugünün icrâcısının anlayacağı şekilde yazılmasının gerekliliğidir. Bir örnek vermek gerekirse:

Câzim Efendi-Râif Dede mecmûasında Segâh perdesi naturel si, Bûselik perdesi ise (yazımda tek diyez kullanıldığı için mecbûren) si-diyez ile gösterilmekte olduğundan; yerinde Nişâbur nağmesinde Bûselik perdesinin daha dik basılması gerektiği, bu perde do-natürel ile gösterilmek sûretiyle vurgulanmış; Hicâz perdesini göstermek için ise re-bemol kullanılmıştır.

Ancak bu bölüm bugünün icrâcısının kolayca anlayıp icrâ edebilmesi için aşağıdaki şekilde yazılmalıdır:

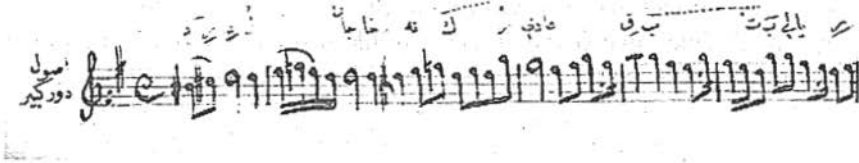
(hey) - (yi)(hey) (sul) - (tân) - (ı)(men)

USÛL VE MERTEBELERİN TESBÎT EDİLİP YENİ YAZIMA UYGULANMASI ESNÂSINDA YAPILAN HATÂLAR

Eski nota kaynaklarında usûllerin yazımıyla ilgili de farklı tercihler görülmektedir. Harf veya benzer işâretlerin kullanıldığı yazım sistemlerinde usûllerin zamanları, yapıları yahut mertebelerine ilişkin bilgi ya da ipuçlarına pek râstlanmaz.²³

Ali Ufkî'den i'tibâren Avrupa Nota Yazısı'nın uygulandığı sistemlerde de birbirinden farklı anlayış ve yaklaşımlara râstlanmaktadır. Çevirilerin başarısı, bu anlayış ve yaklaşımların doğru tesbît edilmesine bağlıdır. Örnek vermek gerekirse:

Câzim Efendi-Râif Dede Mecmûasında yer alan aşağıdaki notada Devrikebîr usûlü vâhid-i kıyâsîsi dörtlük olan dörder zamanlı ölçülerle yazılmış olmasına rağmen, âyîn-i şerîfin III. Selâmının ilk kısmında nağmeler küçük mertebe ile yürüdüğünden usûl 4. ölçünün yarısında tamâmlanmaktadır. Ancak usûlün bittiği yer, icrâ edilmeden tesbît edilemez. Bu ölçü, vâhid-i kıyâsîsi dörtlük kıymetle gösterilerek, aşağıdaki gibi çevirilmelidir:

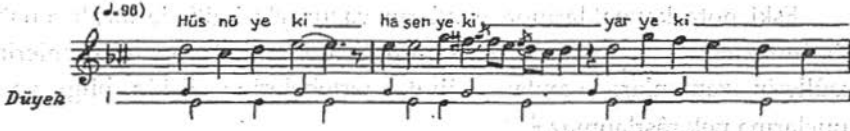

Bir örnek daha vermek gerekirse:

Konservatuarın neşrettiği aşağıdaki notada Düyek usûlü vâhid-i kıyâsîsi dörtlük olan sekizer zamanlı ölçülerle yazılmış olmasına rağmen, bu kısım bugünkü nazârî anlatımlarda Ağır Düyek olarak ta'rif edilen usûlün bir kat ağır mertebesi olan Çifte Düyek usûlündedir. Ancak gelenekte Düyek usûlünün en ağır mertebesi olan Çifte Düyek, ayrı bir usûl olarak düşünülmediğinden, ayrı bir adla adlandırılmaz. Ancak, çeviri notada adının Düyek olarak yazılması, Düyek olarak icrâ edilmeye ve dolayısıyla büyük bir hatâyâ sebep olacaktır. Bu yüzden kaynaklarda Düyek olarak yazılı olan bu usûl, günümüz icrâcısının doğru icrâ edebilmesi için Çifte Düyek olarak yazılmalıdır.

²³ Kantemiroğlu ve sisteminin tâkipcisi Mustafâ Kevserî Efendi'nin mecmuâları gibi az sayıdaki eski kaynaklarda usûllerle ilgili bölümler ve mertebelerle ilgili "vezn-i kebîr", "vezn-i sagîr" yahut "vezn-i asgarî's-sagîr" gibi ibâreler bulunmaktadır.

Bu kısım, vâhid-i kıyâsîsi ikilik kaymetle gösterilerek, aşağıdaki gibi çevirilmelidir:

Çifte Düyek

Usûl ve mertebelerin doğru tesbât edilmesi, üslûb ve tavır özelliklerinin icrâyâ yansıyabilmesi açısından da çok önemlidir. Bu nedenle çevirisi yapılacak nüshalar, üslûb ve tavır özellikleri açısından da incelenmeli, ipuçları gözden kaçırılmamalıdır.

Câzîm Efendi-Râif Dede Mecmûasında yer alan aşağıdaki notada, bâzı darblara gelen heceler üzerinde eslerle vurgu yapılmak sûretiyle, âyîn-i şerîf icrâ geleneğindeki üslûp ve tavır özelliklerinden biri vurgulanmak istenmiştir.

آینه شریف در مقام راست به نای عثمان دده افندی قدس سره

و بیک که خانین یاری

ساقی هر یوسف است حاج لاچن

تدر او چنگ u çe - gâ nest

Düyek

(hey) (yâr) İn hâ - ne ki pey ves
teder o çeng u çe - gâ nest

Doğru dağılımın şöyle olması gerekir:

Zekâî Dede (Sûzidil Âyin-i Şerîf)

Devrirevân - Hezec (mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

me fa s lün me fa s lün me fa s lün me fa s lün
lün me fa s lün me fa s lün me fa s lün me fa s lün
10 Ne dâ red dest ü pâ bi tek rûn rûn ü
11 e ser el â ol nâ dâ k ned 2 e ser 3 Be nân ser
fa me cem 4 bil nâ dâ fâ 5 e ser 6 nân rûn
(0) kâz râ yem yem yem yem yem yem yem yem

1 Nûhada bu hâre yektir. Vezni de berrak olan bu mûzîkân hâre dâğılınırdaki berraklığıın buradan kaynaklandığı dâğılıdır dâğılıdır.

Dâğılım dâğılı berrak göre, yarıdan dâğılıdır.

2 Kaynakta "Ne dâ red pâ-yi sâ-i ü dâ-i bi dest ü berrak yem"

3 Nûhada nûta alında "dâred"

4 Kaynakta "pervâ"

5 Kaynakta "rûlûh"

6 Kaynakta "rûr"

Karşılaştırılınca farklılık daha iyi görülebilir:

Zekâî Dede (Sûzidil Âyin-i Şerîf)

Devrirevân - Hezec (mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

me fa s lün me fa s lün me fa s lün me fa s lün
lün me fa s lün me fa s lün me fa s lün me fa s lün
10 Ne dâ red dest ü pâ bi tek rûn rûn ü
11 e ser el â ol nâ dâ k ned 2 e ser 3 Be nân ser
fa me cem 4 bil nâ dâ fâ 5 e ser 6 nân rûn
(0) kâz râ yem yem yem yem yem yem yem yem

Yapılan çevirilerde Farsça yeteri kadar veya gerektiği gibi bilinmediği

için güfteler okunamamakta ve ciddî hatâlar yapılabilmektedir.

Bir örnek vermek gerekirse, bir çalışmada Mustafâ Câzîm el-Mevlevî'nin Hicâzkâr-ı Kadîm Âyîn-i Şerîfî'nin güftesi Abdülkâdir Töre nüshasının nota altından şöyle okunmuştur:

Merdü dâ der mi hôtes rî fi nîst
lâk ta mür î men cür bî tâ' rîf nîst

Çür mu fâ mâk ha ne bes 'în lef dî dîf
hem çû ker dem... (devâmı okunamamış)

Bu güftenin doğru okunuşu şöyle olmalıdır:

Mîm_ü vâv_ü mîm_ü nûn teşrîf(i) nîst
Lafz-ı mü'mîn cüz pey-î ta'rîf(i) nîst

Çün münâfık hâniyeş 'în lafz-ı dîn
Hemçü kejdüm mî-haled der enderûn

(Mesnevî, 1. Defter, 292 ve 293. beyit)

Bu örnekleri de çoğaltmak mümkündür.

Güftelerin vezne göre yazılması, sözlü eserlerin mühendislik planlaması diyebileceğimiz usûl-arûz vezni ilişkisinin kolayca fark edilebilmesine imkân sağlayacaktır. Güftelerin bu anlayışla nota altlarına yerleştirilmesi, vezinleriyle ilişkili yapısal özelliklerinin kolayca görülebilecek olması bakımından icrâya olumlu katkılarda bulunacaktır. Güfteler nota altlarına, vezinleriyle ilişkili yapısal özellikleri de gösterilerek yazılmalıdır.

Tüm bu çalışmaların sonucunda oluşturulacak icrâ nüshasının çalışmanın her aşamasını gösteren açıklamalar ve tıpkıbasım ile berâber yayınlanması yararlı olacaktır.

Kaynakça

Aksoy, Bülent (1992). *Sermüezzın Rifat Bey'in Ferahnak Mevlevî Ayini*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Alî Ufkî [Albertus Bobovius], *Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz*. British Library, MS Sloane, no. 3114.

Alî Ufkî [Albertus Bobovius], *İsimsiz defter*. Bibliothèque Nationale de France, MS Turc, no. 292.

Arel, Hüseyin Sâdeddin. *Nota Defterleri*. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphânesi (defter nu. Y-208).

Başer, Fatma Âdile (2013). *Türk Müsikisinde Abdülbâkî Nâsır Dede*. Fatih Üniversitesi Konservatuvar Müdürlüğü Yay. İstanbul: Görsel Dizayn Ofset.

Behar, Cem (1990). *Alî Ufkî ve Mezmurlar*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Çevikoğlu, Timuçin (1994). *Türk Müsikisinde Notanın Tarihçesi*. http://timucincevikoglu.com/File/?_Args=_PreviewFile,13,OdesisMc

Çevikoğlu, Timuçin ve Karaismailoğlu, Adnan (2009). *Mustafâ Câzım el-Mevlevî'nin Hicâzkâr Âyîn-i Şerîfi*. Mevlânâ Araştırmaları Dergisi. 3. sayı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Dağlı, Yücel ve Üçer, Cumhure (1997). *Tarih Çevirme Kılavuzu*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu - Türk Tarih Kurumu Yay. VII. D. Sa. 174d. Ankara: Türk Tarih Kurumu Bas.

Devellioğlu, Ferit (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (13. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Uslu, Recep; Doğrusöz, Nilgün (2009). *Tahrîriye*. İTÜ TMDK Yay. Sayı: 1. İstanbul: İTÜ Matbaası.

Elçin, Şükrü (1976). *Alî Ufkî - Hayatı ve Mecmûa-ı Sâz ü Söz* (Tıpkı basım). Kültür Bakanlığı Musiki Eserleri:1. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Ergun, Sadeddin Nüzhet (1942-1943). *Türk Musikisi Antolojisi I-II*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Heper, Saadettin (1974). *Mevlevî Âyinleri*. Konya: Konya Turizm Derneği Yayınları.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal (1958). *Hoş Sadâ*, İş Bankası Yay., İstanbul: Maarif Basımevi.

İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı (1934-1939). *Mevlevî Ayinleri VI-XVIII*. İstanbul: Feniks Mat., Haşim Mat., Marifet Bas., Halk Bas.

Küçük, Sezai (2003). *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul: Simurg Yayınları.

Muallim İsmâîl Hakkı Bey. *Nota Defterleri*. Başbakanlık Devlet Arşivleri. TRT Muallim İsmâîl Hakkı Bey Koleksiyonu.

Nâsır Abdülbâkî Dede. *Tahrîriyye*. Süleymânîye Kütüphânesi Nâfîz Paşa Bölümü nu. 1242/2.

Nâsır Abdülbâkî Dede. *Tahrîriyye*. Süleymânîye Kütüphânesi Es'ad Efendi Koleksiyonu nu. 3898.

Neyzen Emîn Dede. *Âyîn Mecmûası*. Süleymânîye Kütüphânesi Galata Mevlevîhâesi Bölümü Demirbaş no. 122.

Özalp, M. Nazmi (2000). *Türk Mûsikîsi Tarihi I - II*, İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Özalp, M. Nazmi (1986). *Türk Musikisi Tarihi (Derleme) I - II*, TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Yayın No: 34, Ankara.

Öztuna, Yılmaz (1974). *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II*, Birinci Bas., MEB Devlet Kitapları, İstanbul: MEB Basımevi.

Öztuna, Yılmaz (1976). *Türk Musikisi Ansiklopedisi I-II*, Birinci Bas., MEB Devlet Kitapları, İstanbul: MEB Basımevi.

Öztuna, Yılmaz (1990). *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II*, Kùltür Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 1163, Ankara.

Öztuna, Yılmaz (2006). *Türk Mûsikîsi Akademik Klasik Türk San'at Mûsikîsi'nin Ansiklopedik Sözlüğü*, Orient Yayınları, Ankara: Cantekin Matbaası.

Soylu, Emre (2016). *Câzîm Efendi-Râîf Dede Mecmûasındaki Âyîn-i Şerîf Nûshaları* (yayınlanmamış tez çalışması tanıtım yazısı).

Töre, Abdülkâdir. *Âyîn Defterleri*. Süleymânîye Kütüphanesi Yazmaları. Ekrem Karadeniz Koleksiyonu.